

NEŽA ZAJC¹

Slovsanska ideja: razmerje med pesniško mislijo in političnim konceptom v poeziji Fjodorja Ivanoviča Tjutčeva in odmevi na Slovenskem

Izveček: Prispevek obravnava kratek, a prodoren vpogled v oblikovanje natančnejšega pojmovanja slovanstva, kot se je vzpostavilo v prvi polovici 19. stoletja v Rusiji. Besedilo se osredotoča na zgodovinsko-politični nazor, kot ga je mogoče razbrati iz pesmi Fjodorja I. Tjutčeva (1803–1873), ki je svoj pogled na tedanjo Evropo izoblikoval na podlagi svoje diplomatske izkušnje bivanja v zahodni Evropi. Podan je pregled razvoja t. i. slovsanske ideje ter vpliva, ki ga je le-ta imela na rusko filozofijo. Dodano je primerjalno razumevanje slovanstva, prisotno tudi v slovsanskih deželah ob koncu 19. in na začetku 20. stoletja.

Ključne besede: slovanstvo, poezija, politika, filozofija, cerkev, F. I. Tjutčev, V. Solovjov, F. Grivec

UDK: 821.161.1:323(497.12)

Conception of Slavism: Poetic Thought and Political Concept in the Poetry of Fyodor I. Tyutchev and Their Impact in Slovenia

Abstract: The paper offers a concise insight into the formation of a more detailed conception of the so-called '*Slavism*', as it had been established in the first half of the 19th century in Russia. The focus is on the historical-political views discernible in the poems of Fyodor I. Tyutchev (1803–1873), who based his personal view of con-

¹ Dr. Neža Zajc je raziskovalka na Inštitutu za kulturno zgodovino ZRC SAZU. E-naslov: neza.zajc@zrc-sazu.si.

temporary Europe on his diplomatic sojourn in Western Europe. Included are an overview of the development of the so-called Slavic idea, along with its influence on Russian philosophy, and a comparative characterisation of the Slavism concept, which was present in the Slovenian provinces in the late 19th and early 20th centuries.

Keywords: Slavism, poetry, politics, philosophy, Church, Fyodor I. Tyutchev, V. Solovyov, F. Grivec

I.

Razdelitev ruskih intelektualcev v obdobju med začetkom in sredino 19. stoletja na slovanofile in zahodnjake je bila posledica več stoletnih teženj. Tedaj pa je razkol med nasprotujočima si nazoroma s kristalizacijo prav slovanofilskih stremeljenj dosegel tolikšno prepoznavnost, da je to po mnenju nekaterih zgodovinarjev ruske kulture zadoščalo za opredelitev t. i. tretjega vala slovanske renesanse (prvi je bil v sredini 15. stoletja, drugi v drugi polovici 18. stoletja), ki pa je sicer konstantno napredoval,² čeprav ni dobil trdnejše politično samostojne opredelitve.

Pogosto se omenja pesnik Fjodor Ivanovič Tjutčev kot eden izmed začetnikov t. i. slovanske ideje. Svoj politični nazor, ki zahteva podrobnejšo analizo, saj ne vzdrži ohlapnih oznak, kot sta konservativen in slovanofilski, je F. I. Tjutčev osnoval na osebni srednjeevropski izkušnji. Kot diplomat na ruskem veleposlaništvu (kot ruski ataše) je v Nemčiji živel od leta 1822 in v tujini vsega skupaj dvaindvajset let. Najdlje je preživel v Münchnu (do leta 1836) v letih, ko je prevzel oblast

---

² Prim. Luciani, 1958, 7.

bavarski kralj Ludvik I. Ko se je po treh letih leta 1825 F. I. Tjutčev prvič vrnil v Moskvo, je ugotavljal, da v Rusiji vladata “birokracija in kasarna, vse se vrti okoli biča in čina (naziva)”. To je bilo v času perečega obdobja tik pred dekabristično vstajo 14. decembra v Sankt Peterburgu leta 1825. Ko se je vrnil v München, se je F. I. Tjutčev poročil z grafico Peterson, ki je bila iz bogate bavarske aristokratske družine. Poznal je W. Goetheja in H. Heineja ter imel dolge polemične pogovore o literaturi s Friedrichom Schellingom, ki je F. I. Tjutčeva globoko cenil.³ H. Heine ga je v enem od pisem imenoval celo za “najboljšega od svojih prijateljev v Münchnu ter pravega pesnika”. Kratkotrajno je bival pozneje še v Milanu (1837) in v Torinu (1838), kjer je mesto doživel kot popolno nasprotje Münchnu. Iz Torina je pisal leta 1837 domov: “Torino je v vsakodnevem življenju eno od najbolj otožnih in mračnih mest, ki jih je ustvaril Bog.”⁴ Pesnik je sčasoma ugotavljal, da je v Münchnu zanj intelektualno dogajanje premalo živahno (“V Münchnu, kjer nikdar ni bilo veliko razvedril, je sedaj postalo tako prazno in dolgočasno, da si je to težko predstavljati”),⁵ izoblikoval pa si je tudi mnenje o določeni meri zlaganosti zahodnoevropske umetnosti, v prvi vrsti francoske. V svojem nazoru je vedno pogosteje vrednotil domovinsko kulturo. Tako je leta 1837 ugotavljal, da v ruski literaturi “poetični čut ni uničila okrašenost izrazov ... prijetno mi je laskati ruskemu umu, ki je v svojem bistvu tuj francoski retoriki, ki je rana ali celo izvirni greh francoskega uma. Zato Puškin tako visoko stoji nad vsemi sodobnimi francoskimi pesniki ...”⁶

Fjodor I. Tjutčev se je dokončno preselil v Rusijo leta 1844 v Sankt Peterburg, kjer je dobil službo na ministrstvu za zunanje zadeve, po tistem, ko je na dvoru predstavil obširni program o vzhodni

³ Brjusov, v: Tjutchev, 1913, 10–11.

⁴ Tjutchev, 1984, II, 29.

⁵ Tjutchev, 1984, II, 21.

⁶ Tjutchev, 1984, II, 18–19.

politiki v Evropi.⁷ Vendar se je v zahodno Evropo še vračal. Tako je na primer leta 1847 z ruskim pesnikom V. A. Žukovskim praznoval osemindvetdeseto obletnico rojstva W. Goetheja, kot je iz Frankfurta na Maini pisal v pismu hčerki:

“Včeraj, 28. avgusta, sva z Žukovskim bila na kosilu v l’Hotel de Russie. Tega dne je minilo natanko 98 let od rojstnega dne precej znanega frankfurtskega meščana Goetheja, in bila sva radostna, v celem Frankfurtu pa edina dovolj mirne duše, da sva se spomnila te slavne obletnice.”⁸

Na osnovi dolgoletne primerjave z evropsko kulturo je F. I. Tjutčev namreč postopoma začel dosežke ruske književnosti visoko ceniti. Čeprav je bil zaradi svojega službovanja v tujini izvzet iz neposredne umestitve v literarni krog tedanjih ruskih vodilnih mislecev, se je zavedal svojega pesniškega daru, s tem pa tudi poslanstva. Že prve pesmi in njegove prevode iz latinščine (Horacij), angleščine (W. Shakespeare, L. Byron), italijanščine (A. Manzoni, Michelangelo), nemščine (W. Goethe, F. Schiller, H. Heine) in francoščine (Racine, Lamartine, V. Hugo)⁹ je prepoznal kot izjemne in omogočil njihovo izdajo v tedaj vodilni reviji *Sodobnik* sam Aleksander Sergejevič Puškin. S prvimi objavami poezije je bil deležen pohvalnih besed Ivana S. Turgenjeva in Nikolaja A. Nekrasova, ki je ob objavi izbranih pesmi F. I. Tjutčeva leta 1854¹⁰ opazil pesnikovo zaznavanje narave kot nekaj neulovljivega. Vendar pa, če je bilo to izraženo v poetično kompleksni obliki (v pesmih, ki so na videz “brez vsebine, celo brez misli”),¹¹ je pomenilo pesnikovo spoštovanje

---

⁷ Brjusov, 1913, 9–16.

⁸ Tjutčev, 1984, II, 140.

⁹ Tjutčev, 1913, 235–276.

¹⁰ To je bilo 22 pesmi: Jutro v gorah, Snežne gore, Polden, Jesenski večer, Kaj se sklanjaš nad vodami, Spomladne vode, Kako ocean objema zemelj-

individuuma, torej bralca. Ne pesnikova sugestija, temveč bralčeva domišljija je bila v poeziji Fjodorja Ivanoviča Tjutčeva poklicana, da se izkaže za humano subtilno. Namesto uvajanja nekih impresivnih trenutkov, primerljivih s fin-de-sièclovskimi težnjami, je F. I. Tjutčev vzpostavljaj natančno oblikovano pesemsko strukturo, ki je bila izraz osebne misli, včasih humorne, predvsem pa čustveno docela nepovnljive.¹² Pesnik je svoje pesmi namreč neprestano nadgrajeval:¹³ o njih je premišljeval in z njimi živel. Od tod je izhajala lapidarnost kratkih pesemskih oblik (Turgenjev jih je označil za “izjemno, skoraj trenutno lirično razpoloženje poezije”),¹⁴ ki so se ponašale z izjemno notranjo dovršenostjo in odprtostjo za ustvarjalni vzgib, kar je lahko izviralo le iz stroge subjektivnosti, iskrene osebne prizadetosti, predvsem pa čutečega doživljanja vseh bitij ter budnega spremljanja tedaj perečih zgodovinskih dogodkov, s čimer je vzpostavljaj misel o teleološki vlogi pesmi, ki vedno presega subjektivno interpretacijo posameznika. V tej izjemnosti bi bilo tudi najustreznejše interpretirati eno najbolj znanih pesmi F. I. Tjutčeva z naslovom *Silentium!*, in sicer kot višje osebno priznanje pesniške nemoči, primerljivo s kri-

---

sko poloblo, Pomnim čas zlat, Ne to, kar vi razumete kot naravo; S kakšno skrbjo; In krsta je že spuščena v grob; Italijanska vila; Silentium!, Kakor ptička v zarji rani; Kako nad gorečim pepelom; Duša moja je elizium senc; V dušnem zraku je molčanje; Čez livanska sem jaz stopal polja; O čem ti poješ, nočni veter; Duša bi želela biti zvezda; Tako nama je tu usojeno bilo (Tinjakov, v: Tjutchev, 1922, 89–103).

¹¹ S to oznako je želel opredeliti “najbolj težko obliko poetičnih del” (prim. Tjutchev, 1922, 205).

¹² Prim. omemba Rafaela v pismu (Tjutchev, 1984, II, 20).

¹³ Neposredno iz izkušnje podrobnega znanstva s pesnikovim načinom življenja je Aksakov prepoznal tudi “neposrednost ustvarjanja”, ki je Tjutčeva notranje bogatila vse življenje, in je bila z vsemi njegovimi položaji organsko zvezana (“on je pesnil kot svečenik in duhovnik” brez izpostavljanja le-tega) (prim. Tjutchev, 1922, 44).

¹⁴ Prim. Tjutchev, 1922, 33.

tično obsodbo individualizma, kot ga je za lažnega prepoznal tedaj Peter Jakovljevič Čadaajev.¹⁵ Njegova poezija je bila – ne samo na filozofski ravni – izraz najbolj pretanjene in obenem najkompleksnejše ideje naravnega ravnovesja med bogočloveškim in človeškim načelom. Pesnikovo doumetje nepogrešljivosti človeškega počela za nezamenljivo izpolnitev nekega individuuma, s katerim je nasprotoval Schellingovim pogledom na smisel romantične umetnosti, je bilo izvor njegove pesniške misli, docela prežete z reflektivnostjo in duhovno razsežnostjo.

Pesmi F. I. Tjutčeva, ki odražajo pesnikov politični nazor, v prvi vrsti tiste z denotativno slovansko vsebino, pa pomenijo več od zgolj recepcije tedanjih zgodovinsko-političnih vrenj v Evropi. Primerljive s himnicami Simona Jenka, so odražale tudi neko razsežnost tedanjega evropskega intelektualnega dogajanja, zato bi bile lahko izražljene za nasprotno si politično propagando, od slovanofilskih do ožje konservativnih nacionalno ruskih teženj. Predstavljale pa so pobudo za širše poglede na zgodovino ustvarjalnega duha, tako v umetnosti, zgodovini in filozofiji kot tudi na začetke porajanja natančnejših obravnav človeških skupnosti in družbe. Tako je F. I. Tjutčev s svojo poezijo spodbudil tisto razsežnost slovanofilskega nazora Ivana S. Aksakova, ki je odločilno vplivala na preobrat v svetovnem in političnem nazoru Pjotra Bergardoviča Strujeva, saj jo je le-ta definiral kot liberalno plat konservativnega nacionalizma. Ivan S. Aksakov namreč ni idealiziral ruskega ljudstva, temveč je bil do preprostega prebivalstva kritičen, saj je narodu priznaval šele potencialnost samega sebe, torej predpogoj družbene opredelitve, ki bi vodila k višji ravni zgodovinskega razvoja.¹⁶ Miselna ostrina, ki ni nikdar zapadla v konkretizirano

---

¹⁵ Zenkovski, 1948, I, 190–193, 201

¹⁶ Pasivnost kulturnega življenja ni zadoščala za opredelitev družbe, ki jo je I. A. Aksakov razumel kot višjo raven zgodovinskega razvoja. (prim. Pipes, 1980, 18).

obliko suhoparne filozofske doktrine, je v poeziji F. I. Tjutčeva dosežala tudi perspektivo globalne zgodovinskosti, ki je odsevala idejo o t. i. Božji državi sv. Avguština, v kateri se posameznik ni izgubljal, temveč je predstavljal ključni zven človeškega duha in kulture. Če je bilo za miselnost Petra J. Čadaajeva značilno pojmovanje cerkve kot tiste sile, ki v zgodovinskem času gradi tuzemsko nebeško kraljestvo, in je bila za Aleksandra Homjakova¹⁷ le-ta prva resničnost, katere pomen leži v duhovnem življenju, je bila za pesnika F. I. Tjutčeva cerkev teološki pojem, ki je realno vsebino posameznikovega vsakdanjega življenja lahko spremenila v enega od mogočih poetičnih trenutkov, primernih tudi za omembo v poeziji. Bila je nujni del človekovega notranjega, duhovnega, intimnega sveta. Pesmi F. I. Tjutčeva so se namreč resnično porajale iz globoko individualne misli, ki je imela namen metafizične razširitve posameznikovega bivanja.

Posebnost pesnikove misli je bila neposredna povezanost z njegovim razumevanjem slovanstva. Ko je F. I. Tjutčev premišljeval o slovanstvu, je ta pojem povezoval z evropskim položajem in nekaterimi posebnostmi vzhodnih dežel, ne nujno pravoslavnihi. Ko je spregovoril o krščanski Rusiji, je mislil predvsem na njeno zvezo z zahodno Evropo, šele nato tudi z vzhodno. V svojih pismih hčerki, ki jih je pesnik večinoma pisal v francoščini, si je dovolil celo sopostavitve s protestanti in katoliki, ki bi stoletje pozneje med Rusi lahko izzvale negotovanje. Vredno je izpostaviti njegovo pesem *Ljubim protestantsko bogoslužje*,¹⁸ saj je slednjega F. I. Tjutčev pojmoval kot uveljavitev človeškega načela v nasprotju s pravoslavno božanskim.¹⁹

Ljubim protestantsko bogoslužje,
obred njihov strog, veljaven in preprost;

¹⁷ S A. I. Homjakovom se je F. I. Tjutčev prvič srečal leta 1844.

¹⁸ Tjutchev, 1984, I, 76.

¹⁹ Tjutchev, 1913, 310.

tiste gole stene, in cerkva praznino,
vzvišenost nauka njih jaz razumem.

Vendar mar ne vidite? Ko ste se zbrali pred odhodom,
vam je vero poslednjič doumeti,
ni se še odpravila na pot,
njen dom pa je že prazen in osamel.

Ni se še odpravila na pot,
za njo se še niso zaprla vrata ...
a ura je zastala, kazalci so odbili ... molite: o Bog!
saj poslednjič molite zdaj.

V zaključku te pesmi pa je pesnik pozival zgolj k eshatološko naravnani čuječnosti. Tako se zdi, da je F. I. Tjutčev protestantizmu odpuščal obsodbo osebnosti, saj je bil po njegovem mnenju v zgodovini kriv za padec ne le cerkvene, temveč tudi sleherne avtoritete. Papeštvu je očital zanikanje naravnih osnov in načela razumnosti, ki človeka naredijo človečnega. Pesnik je, sledeč ostremu in subtilnemu francoskemu krščanskemu mislecju Blaisu Pascalu, ostro obsojal jezuitsko prakso: "Počutimo se tako nelagodno, kot iskreni katoliki pred načelom papeške nezmotljivosti."²⁰

Čeprav je bila hči F. I. Tjutčeva poročena s Ivanom S. Aksakovom, in se je F. Tjutčev mnogokrat pohvalno izražal o njem, pa ni nikdar v celoti prevzel težnje tedaj že vodilnih ruskih slovanofilov, in se je navezoval predvsem na prvo generacijo ruskih filozofov, ki so razvijali teme, pogosto izražene s termini slovanstva, ki so pomenili kategorije presežnosti umskih naprezanj. A pesnik ni filozofskih iskanj nikdar zamenjeval za vzorce rešiteljev osebnih stisk,

---

²⁰ Tjutchev, 1984, II, 319.

temveč je mislil na prihodnost človeštva, v kateri pa je natanko videl prepoznavno mesto tudi za slovansko izjemnost. Njegova ideja slovanstva, ki jo je F. I. Tjutčev zgradil na primerjalni zavesti o predvsem drugačni poklicanosti nekega naroda, sicer osnovani na zgodovinski drugosti, zaznamovani s krščanstvom, zato ni imela težnje asimilativnih in združevalnih posploševanj na osnovi vere v razvoj, temveč so bile v njej v obsodbi slednjih notranja protislovja projicirana na miselno os visoko svetovljanske kulture in duhovne svobode. V tem pogledu je bil F. I. Tjutčev v soglasju z zahtevo P. Čadaajeva po religioznem pomenu zgodovine ter deloma tudi s tedanjim ruskim radikalizmom.²¹

Presežna poezija F. I. Tjutčeva je spodbudila tudi vrhunec ruske religiozne filozofije Vladimirja V. Solovjova, ki jo je v obliki teokratične utopije predstavil v tretjem delu svoje knjige *Rusija in svetovna cerkev*, kjer je spregovoril o mističnih idejah (kot so trojičnost, Sofija-božanska modrost) ter izrazil svoje razumevanje nekaterih teoloških in cerkvenih vprašanj, kar tedaj mnogim v Rusiji ni ugažalo. Čeprav je V. Solovjov svoje duhovne poglede na človekovo mišljenje oblikoval prek branja spisov nemških filozofov (I. Kanta, A. Schopenhauerja, B. Spinoze in F. Schellinga), je nekatere bistvene poudarke črpal prav iz poezije F. I. Tjutčeva, ki je preroška pesniška videnja pogosto izpovedal kot dve nasprotujoči si enotnosti, ki lahko uresničita svetovno krščansko monarhijo.²² Odkrito priznavanje katoliškega primata²³ in težnjo po zedinjenju cerkva je V. So-

²¹ Zenkovski, 1948, I, 188, 198.

²² Prim. Tjutchev, 1922, 58–59.

²³ Knjiga, ki je izšla v Parizu, je izzvala tudi negativne kritike jezuitov, saj je Vladimir Solovjov odkrito priznaval svoje katolištvo, ki ga je začel javno zagovarjati po letu 1883, ko je izdal vrsto člankov z naslovom "Veliki spor in krščanska politika" z raznovrstno argumentacijo rimskega primata (Zenkovski, 1948, II, 14–17).

lovjov okreplil po srečanju z Josipom J. Strossmayerjem leta 1886. Vpliv slednjega na ruskega filozofa pa ni bil globlji, na kar je opozoril slovenski teolog Fran Grivec (razprava “*V. Solovjov in škof Strossmayer*”),²⁴ ki je bil tudi prvi, ki je v okviru prevoda celotnega zbranega dela V. Solovjova²⁵ v slovenščino prevedel tudi njegovo eklektično kratko, a za rusko kulturno mentaliteto in filozofijo izjemno pomembno, interpretacijo poezije F. I. Tjutčeva,²⁶ v kateri je Solovjov zaznal bistvene značilnosti v pesnikovem ustvarjanju.²⁷ V tej razpravi je predstavil tudi pogoj za mogočo uresničitev ruskega poslanstva, ki naj bi povezovalo različne smeri v preteklosti ruske religiozne zavesti.²⁸ Spis je V. Solovjov sklenil z naslednjimi znamenitimi besedami, ki odražajo tedanje spore med rusko inteligenco o nadaljevanju ali pretrganju s kulturnozgodovinsko-zakonitim avtohtonim prevzetjem bizantinske tradicije:²⁹

“Pesnik prizna, da (Rusija) še ni pokrita s Kristusovim oblačilom. To pomeni, da pesnik sporoča, da življenje Rusije še ni dokončno opredeljeno, da je še vedno razdvojena, da jo vleče na vse strani, da jo razdeljujejo protislovne sile /.../ usoda Rusije ni odvisna od Carigrada ali česa podobnega, temveč od razrešitve notranjega npravstvenega boja svetlega in temnega počela v njej sami. Pogoj za uresničenje svetovnega poslanstva je notranja zmaga

---

²⁴ Zenkovski, 1948, II, 15, op. 15.

²⁵ Rokopis Grivčevega prevoda zbranih spisov V. Solovjova je bil predan rokopisnemu oddelku NUK-a šele leta 2013.

²⁶ Rokopis Frana Grivca, NUK, Ljubljana (rokopisni oddelek).

²⁷ Prim. Tjutčev, 1922, 47.

²⁸ Zenkovski, 1948, II, 25.

²⁹ Zdi se, da je misel ponovil pol stoletja pozneje N. A. Berdjajev z besedami, da “je pravo razumevanje slovanske ideje šele na pohodu v rusko dušo”. Torej, da recepcija šele sledi; da je dotlej Rusi niso bili sposobni sprejeti v okvirju osvobodilnega imperializma, temveč zgolj kot ozek, zato nevaren, ruski nacionalizem (prim. Berdjajev, 2005).

dobrega nad zlim. Carigrad pa je pravzaprav šele posledica, in ne pogoj za zelen izhod. Naj bo Rusija, čeprav brez Carigrada, v svojih predelih, krščansko cesarstvo v polnem pomenu te besede – cesarstvo resnice in milosti – tedaj bo, tudi vse ostalo, najverjetneje, postalo njeno.”

F. I. Tjutčev pa je bil radikalnejši v doslednem neobsojanju zgodovinsko-politične preteklosti in tedanjosti; ni zavračal rimskokatoliške in papeške države, saj je kljub jasnemu uvidu v njeno notranjo stoletno moralno in korpusno razpadanje pesnik upal v skorajšnjo ozdravitev le-te od lastnih bolezenskih vase zagledanih zmot.³⁰ Nikdar ni izpostavljala dialektičnih osnov duše, temveč je njena protislovja sprejemal kot najbolj verodostojen izraz avtentičnosti človeškega doživljanja, ki s svojo iskreno rahločutnostjo meji na bogočloveško. Pesnikovo mišljenje se je tako oblikovalo v nasprotni smeri od filozofije Vladimirja Solovjova, ki brez dialektike ni premišljal o ožje človeškem. F. I. Tjutčev tudi nikdar ni izpostavljala Rusije kot nosilke neke “svetovne krščanske monarhije”, kot je to mislil V. Solovjov, ki je tako uporabil hegeljansko dedukcijo, da bi mogel ustvarjalno misliti o več strukturnih možnostih kulturnih in kozmičnih sistemov.³¹ V poeziji F. I. Tjutčeva je slovanstvo predstavljalo združevalni pojem nekega univerzalnega krščanstva. Pesnik je politične teme upesnjeval na podlagi osebne izkušnje, torej je induktivno prenašal svoje miselne poudarke v sam verz, ideja o slovanstvu pa je prevzela poseben ton providen-

³⁰ Tjutchev, 1984, II, 323–324.

³¹ Osnove takega mišljenja je predstavil že v svojih predavanjih “O bogočloveštvu”. O Tjutčevu je že mladi Solovjov zapisal: “Umetniški čut odkrije neposredno točno tisto vsebino obstoja, ki jo filozofija imenuje resnica mišljenja /.../ Če ima vesolje smisel, potem dveh nasprotujočih si resnic – poetične in znanstvene – ne more biti.” (Zenkovski, 1948, II, 22).

cialnosti, ki znova omogoča primerjavo s filozofskim načelom teologije kulture,³² lastnim Petru Čadaajevu.³³

Razmerje med pesniško idejo in politično doktrino ni bilo v svetovnem nazoru Fjodorja I. Tjutčeva nikdar konkretizirano niti opredeljeno, temveč se je neprestano uresničevalo v precizaciji enkratnega in točno določenega osebnega izkustva, ki je edino moglo izostriti odnos med notranjim in zunanjim, tako da je individualno tudi zamejil pred politično zlorabo. Docela pesniško dovršeno metaforično podobo ali zgodovinsko skico slovanske religiozne razsežnosti je F. I. Tjutčev ustvaril že v pesmi *Oljegov ščit* leta 1827, ki je v prvi izdaji njegovih *Zbranih del*, ki so izšla leta 1913 v Berlinu, še nosila dva podnaslova, "Molitev muslimanov" in "Molitev Slovanov". Ta pesem je tedaj bila prva uvrščena med tako imenovane politične pesmi, čeprav je treba poudariti, da sam pesnik ni nikdar teh pesmi opredelil tako. Morda bi prvo sled slovanske razsežnosti v tedaj realno-političnem pomenu našli v pesmi iz leta 1828, *Napoleonov grob*, in sicer v verzih:

Dolgo tega je umolknil med svojimi zmagami Perun
in odteļ na svetu je ostal za njim le še hrup.

Pomenljivo se zdi, da je z zavestjo o gorski pregradi Alp leto pozneje 1830, v istoimenski pesmi *Alpe*, pesnik tudi prvič zaznamoval neko duhovno ločnico med (očitno južno?) slovansko in preostalo Evropo:

A vzhod le blaži
čarov pogubni konec,
ko zasveti prvi se na nebu
starejšega brata venec.

---

³² Zenkovski, 1948, I, 201.

³³ Prim. "To je človek, s katerim manj soglašam, kot z mnogimi, ki pa ga ljubim bolj od vseh" (Tjutčev, 1984, II, 379).

Leta 1831 je spesnil pesem *Na dan zavzetja Varšave*, v kateri je neka utopična misel o slovanski povezanosti v zaključnih verzih upodobljena v enigmatični, starozavezni podobi iz Jobove knjige: čudežna ptica feniks ponazarja neko oddaljeno upanje na skupno slovansko blaginjo:

Ruskega ljudstva besedi verjemi,
pepel bomo sveti tvoj ohranjali,
in svoboda naša bo iz njega
kakor feniks vstala!³⁴

Tako prej kot pozneje pa so bile pesmi F. I. Tjutčeva še vedno polne (pris)podob iz antične in evropske mitologije (na primer znamenita podoba "elizium senc")³⁵ in zgodovine, kljub temu pa se je istega leta 1831 v pesmi *In krsta je že spuščena v prsteni grob* pojavil Kristusov obraz, z njim pa tudi videnje svetle zarje kot slutnje ali hrepenenja neke duhovne preroditve v smeri vzhoda.³⁶ Reka Donava je v pesmi leta 1836 prevzela vlogo znanilke večne samote, primerljive z antično Leto.³⁷

Tam, kjer gore, bežijo,
v svetli se daljavi pno,
slavne Donave potoki
večni se razlivajo.

Tam, kjer bajajo o starih letih,
v smaragdnih nočeh,

³⁴ Tjutchev, 1921, 77.

³⁵ Tjutchev, 1984, I, 86.

³⁶ Tjutchev, 1984, I, 84.

³⁷ Prav tam, 94.

je Favn sprožil slapove
pod vodo in po rekah;
/.../
Vse je prešlo, vse vzela so leta –
tudi ti si podredila se usodi,
o, Donava, in tako po tebi
danes režejo valove parniki.

Leta 1837 se je prvič pojavil toponim 'Rusija', v pesmi *29. januarja leta 1837*, v zadnjem verzu: "tebe vendar, kot ljubezen prvo//srce Rusije ne bo pozabilo".³⁸ Ko se je po letu 1839, po smrti prve žene, pesnik ponovno preselil v München, kjer se je drugič oženil z vdovo nemškega rodu Ernestino Fjodorovno Deringheim, ter izgubil državno službeno mesto, je preživel še štiri leta v tujini, kjer je bila njegova glavna dejavnost namenjena branju, razmišljanju in učenju. Tedaj se je dokončno oblikoval njegov svetovni nazor. V teh letih je odpotoval tudi v Prago in leta 1841 napisal pesem *Václavu Hanku*, ki je prva odkrito izražala pesnikove slovanofilske poglede. Iz naslednjih verzov vstaja neko povsem jasno upanje:

In sredi tiste noči temne
tu, na višinah praških,
s skromno roko mož hrabri
razsvetlil svetilnik je v somraku.
O, s kakšnimi nenadnimi lučmi
so razžarela se obzorja!
Zableščala se pred nami
vsa slovanska je zemlja,

---

³⁸ Prav tam, 106.

gore, stepe in primorja
čudežni je dan obsijal
od Neve pa do Černogorja
od Karpatov in za Ural.

/.../³⁹

In narečij bratski zvoki
so znova nam postali razumljivi,
razprostrto vnuki bodo
to, kar se očetom je sanjalo – videli!

Taka vizija postane pretresljiva v treh kiticah, ki jih je pesnik dopisal že po tistem, ko je med letoma 1848 in 1849 doumel, da se je velika večina njegovih slutenj glede politično-zgodovinske preureditve Evrope začela uresničevati. To je bilo šest let pred njegovo smrtjo, leta 1867.

Tako sem razglašal jaz, tako pozival sem.

Trideset let je od tega minilo:
vse bolj je uporno nasilje,
vse bolj je zlo nadležno.

Ti, ki danes stojiš pred Bogom,
mož dobrega, sveta senca,
naj bo vse tvoje življenje
tvoja še neizrabljena zaloga,
da pričakovani dan bo nastopil.
Za stanovitnost tvojo
v neskončnem boju

---

³⁹ Izpuščamo eno kitico.

praznovanje vseslovanstva prvo
prineseno tebi bo! ...

V resnici pa je F. I. Tjutčev pojem slovanstva v poezijo priklical z omenjeno aluzijo na svobodo človekovega duha, ki se more polno uresničiti zgolj v okolju sebi enakih: že od prvih pojavov je slovanska ideja, ki se je gibala od predslutenjske misli (prim. pesem *Napoleon*, l. 1850: "On gleda na vzhod//in nenadoma se zmede, zbeži, kakor bi se stišal//rani vetrc še pred bolj ranim svitom")⁴⁰ do odrešenjske pobude, predstavljala predvsem simbol medsebojnega razumevanja, spoštovanja in bogatenja. Po letu 1850 so postale omenjene teme vedno bolj poetizirane, pesniško konkretizirane in pogoste.⁴¹

Protislovanska naperjenost v avstrijskih in nemških deželah z Ottom von Bismarckom⁴² na čelu je izzvala protest slovanofilskega dela ruske inteligence: 21. maja leta 1867 je bila na moskovski etnografski razstavi v čast slovanskih gostov prebrana pesem F. I. Tjutčeva *Slovanom* (prvotno naslovljena "Avstrijskim Slovanom"), epigraf katere ("Slovane ob zid prižeti") je bil vzet iz citata avstrijskega mini-

---

⁴⁰ Tjutčev, 1984, I., 130.

⁴¹ Tjutčev, 1921, 128, 129.

⁴² Otto von Bismarck je leta 1878 dosegel uveljavitev antisocialističnega zakona, ki je spodbudil, da je socialdemokratsko gibanje po dvanajstih letih tajnega delovanja postalo javno. Slednje je vplivalo tudi na odločilno spreobrnitev P. B. Struveja v socialdemokratsko politično stran (Pipes, 1980, 66–67). Med leti veljave Bismarckovega antisocialističnega zakona so nemški socialni demokrati izdajali časnik *Der Sozialdemokrat* (Pipes, 1980, 248). O daljnosežnem pomenu za rusko nacionalno in intelektualno zavest prim. misli N. A. Berdjajeva, leta 1946: "Bismarck še ni bil imperialist, bil je previden v kolonialni politiki. Zgradil je nacionalni imperij, s čimer je združil nemški narod /.../ A Nemčija ni imperialistična država po svojem poslanstvu. Njen imperializem je poguben zanjo in za celotno Evropo" (Berdjajev, 2005, 177–178).

stra za zunanje zadeve Friedricha Ferdinanda von Beusta. Na začetku maja istega leta je F. I. Tjutčev spesnil še eno pesem *Slovanom*, ki eksplicitno izpostavi Rusijo kot mogočo medсловansko povezovalno rešiteljico. V pesnikovi razpravi *Rusija in Nemčija* (1843),⁴³ ki jo je napisal kot odgovor na knjigo o Rusiji avtorja markiza Astolphe-Louis-Léonora, Marquisa de Custine srečamo naslednje misli:

“V tridesetih letih Rusija ni prenehala izkazovati Nemčiji na vsakem koraku in v vsakem trenutku soglasje, enotno mnenje, vzajemno zaupanje, dobronamerno podrejanje posameznih interesov velikemu vprašanju skupne blaginje.”⁴⁴

Kot protiutež izjavi nemškega kanclerja von Bismarcka, da naj bi Nemčijo zedinila meč in kri, je F. I. Tjutčev v pesmi *Dve enotnosti* iz leta 1870 (“Iz prenapolnjene čaše z gnevom Gospoda”), nasproti postavil novozavezni ‘ščit’ ljubezni:

Slovanski svet, še tesneje se zapri ...
enotnost – razglasil je orakelj naših dni –
kar drugače spajata le jeklo in kri ...
bomo mi poizkusili z ljubeznijo spojiti.

Vendar se je F. I. Tjutčev veliko bolje zavedal dvoreznega pomena, ki ga je imel za Rusijo nemški kancler, saj je po tistem, ko je leta 1866 z nanašanjem na Otta von Bismarcka omenil, da ni hujšega od ruskega patriota v nemški koži, je v pismu dve leti pozneje zapisal:

“Najbolj ostri nasprotniki politike generala von Bismarcka mu tudi ne bodo odrekli spoštovanja, saj vidijo v njem energičnega,

⁴³ Pesnik je razpravo poslal v uredništvo “Augsburškega vseobčega časnika”, ki je bil tedaj eden izmed najbolj vplivnih, izšla pa je v samostojni brošuri v Parizu (prim. Brjusov, v: Tjutchev, 1913, 15).

⁴⁴ Tjutchev, 1913, 286.

najbolj prepričljivega predstavnika nacionalne ideje, medtem ko nam bo naše poveličevano stremljenje k miru prineslo le izžvižganje in zahrbtnost.”⁴⁵

Pesnik je nemara resnično zrl prihodnjo enotnost Rusije na osnovi neke vseprežemajoče notranje ljubezni, ki bi edina mogla za hip zgladiti nepomirljiva zgodovinsko vzpostavljena in neizbrisljiva duhovna nasprotja, kot je to sugeriral V. Solovjov v zaključku svojega eseja o poeziji F. Tjutčeva.⁴⁶ Čeprav je pesnik opozoril na nalogo, ki čaka rusko državo v prihodnosti, se sam ni oddaljeval od zgodovinskega izročila in je v tem pogledu stik z bizantinsko preteklostjo razumno sprejemal.

Čeprav bi bilo mogoče iskati vzporednice z načelom ljubezni do človeštva, kot ga je zagovarjal eden prvih izvirnih ruskih filozofov Konstantin Leontjev ter je njemu sorodno pojmoval organsko prehajanje v svetovno zgodovino N. J. Danilevski v knjigi *Rusija in Evropa* (v kateri je prvi v ruski filozofiji načel temo o podrejenosti zgodovinskega dogajanja naravnim procesom ter opredelil kulturne tipe),⁴⁷ pa F. I. Tjutčev ljubezni do bližnjega nikdar ni postavljal na drugo mesto, saj je celo vse nespametne zablode duha in neosnovane filozofske iluzije (ob primerih nemških filozofov D. F. Straussa, Jacoba Moleschutta in teologa Johanna Doelingerja)⁴⁸ razumel kot odraz brezsrčnosti in zlobe. Po besedah Vladimirja Sergejeviča Solovjova, zapisanih v pismu Ivanu Sergejeviču Aksakovu, je bil Fjodor Tjutčev namreč “človek nenavadno pretanjenega uma in čustva” ter neizravit predstavnik “ideje svetovne monarhije” kot

---

⁴⁵ Tjutchev, 1984, II, 298.

⁴⁶ Tinjakov, v: Tjutchev, 1922, 59.

⁴⁷ Zenkovski, 1948, I, 519.

⁴⁸ Tjutchev, 1984, II, 357.

“stoletja dolgega pričakovanja ljudstev”.⁴⁹ Kot pesnikov zet pa je bil Ivan S. Aksakov tudi njegov prvi biograf (saj je leto dni po pesnikovi smrti izdal knjigo *Fjodor Ivanovič Tjutčev*, v Moskvi leta 1874),⁵⁰ poleg tega pa še posredovalec pesnikove vodilne misli o nujnosti zastavljanja vprašanja o človekovi svobodi. Slednjo se dozdeva, je pesnik mislil kot v izročilu utemeljeno duhovno sovisnost (ki aludira na pomembno za rusko mentaliteto, t. i. sobornost), znotraj katere je notranji mir edino mogoč. V pesmi *Sodobno* je tako F. Tjutčev leta 1869 jasno upodobil predstavo, da slovanstvo zmore krščansko in zatajeno trpeti:

Samo tam, kjer sence blodijo,
tam v noči se iz svežih ran
s krvjo počasi rešujejo
v milijonskih množicah kristjani.

Religiozna razsežnost človekove svobode v poeziji F. I. Tjutčeva je usmerjala tudi njegovo delovanje v svetu, saj pesnik kljub pomilovanju evropskega zloma ter izražanju sočutja v imenu celotne verujoče Rusije⁵¹ ni idealiziral ruske vloge v Evropi, videl pa je rešitev iz brezizhodnega stanja v radikalnem nezanašanju na up, kakor je retorično zaključil svoj esej *Rusija in revolucija*. Če smo pozorni, F. I. Tjutčev tako ni presojal politično, temveč zgodovinsko, v odnosu do evropske religije pa personalistično krščansko. Zgolj zavest o skupnem, vezana na slovanstvo, bi mogla vnašati sporočilo o sposobnosti zgodovinsko utemeljene vere in neomajnem upu na končno odrešitev. Pesnik tudi ni nikdar predvideval nekakšne prevlade Slovanov v

⁴⁹ Prvič izdano v: *Ruska misel* 1913, oktober (prim. Pisma Vladimirja Solovjova (14. 11. 1883), 1923, 26-27).

⁵⁰ Sprva izdana v “Ruskem arhivu” (prim. Tjutčev, 1922, 13).

⁵¹ Tjutčev, 1913, 306, 307.

Evropi, niti se ni razglašal za “apologeta Rusije”,⁵² temveč se je na podlagi dolgoletnega bivanja v Nemčiji, kjer je zaznal bodisi sovraštvo do Rusije bodisi preveliko brezbržnost do njene usode, zanašal zgolj na zgodovinsko izročilo; neoddeljenost Rusije od Evrope je zarisovala pojmovanje slovanstva določneje: kot t. i. vzhodno vprašanje.

Poezija F. I. Tjutčeva je bila še za časa njegovega življenja sprejeta tako v Rusiji kot tudi v tujini. Pojem slovanstva, kot ga je razumel pesnik, pa vedno ni bil pravilno interpretiran.

II.

Evolucija pojmovanja slovanstva se od pesniške ideje ni oddaljevala v vedno bolj oprijemljivo smer, saj je v pesniških poskusih izzvenela v ohlapne in evfonično preigrane splošnosti nekih le komaj znanih vzorcev ali neposrečenih verzifikacijah kot v nekaterih pesmih Ivana Koseskega, v manj znanih pesmih Antona Aškerca, ter je bila med ruskimi simbolisti večinoma neprijljuba, tako kakor t. i. slovanski cikel Velimirja Hlebnikova.

Konkretizirana v politični ideji, pa je ob verskih in historičnih razlikah slovanska ideja naletela najprej na težave sploh doslednega jezikovnega (spo)razumevanja. Slovanstvo bi moralo biti zato pojmovano kot tisto, ki bi se bolj kakor na rodovne (narodne) podobnosti, navezovalo na jezikovno strukturo. Fjodor Ivanovič Tjutčev se je tedaj namreč predobro zavedal tako verske kot tudi zgodovinske prevelike različnosti med slovanskimi narodi, da bi si drznil misliti o duhovni enotnosti, še manj o ekumenski, ki je prevevala sem in tja tudi slovenske intelektualce, med drugim Franceta Steleta in Franca Terseglava. Zato so bili vodilni jezikoslovci 19. stoletja tudi na moč načelni slavisti ter goreči zagovorniki lastnih misli in idej. Poleg Alekseja I. Soboljevskega in Izmaila I. Sreznjevskega, ki je bil

---

⁵² Tjutchev, 1913, 280.

v živem stiku s slovenskim jezikom in tudi s Francetom Prešernom, mislimo še na Jerneja Kopitarja in Frana Miklošiča, ki so vsi kritično in ustvarjalno raziskovali slovanske jezike skupaj z drugimi evropskimi jeziki. Prav tako ni naključje, da je filozofijo Vladimirja Solovjova, ki je najbolj razširjala izrazna območja teološkega mišljenja, spodbujena pa z navdihom poezije F. I. Tjutčeva, poznal nemara celo bolje kakor Rusi, ki so ga imeli za vrhunec nacionalne duhovne filozofije, slovenski teolog in slavist Fran Grivec, ki je recepcijo religiozne filozofije presegel v svojem izvirnem teološkem delu z naslovom *Kristus v cerkvi*.

Zagotovo pa so nekatere razsežnosti slovanske duše bile lažje razumljive tistim Rusom, ki so doživeli mednarodno izkušnjo. Med njimi je neizogibno omeniti tudi Aleksandra V. Isačenka, učenca genialnega ruskega jezikoslovca N. S. Trubeckoja, okoli katerega so se na dunajski univerzi zbirali tudi drugi evropski slovanski in neslovanski slavisti, kot so bili Roman Jakobson, Boris Unbegaun, Antoine Meillet. Tako je izjemnost slovanske razsežnosti, ki bi morala nositi naloge povezanosti, neprimerljive z drugimi evropskimi jeziki, izpostavil tudi A. Meillet že na začetku dvajsetih let 20. stoletja⁵³ v Parizu ter na prvem mednarodnem kongresu lingvistov leta 1928 v Haagu.⁵⁴ Slovanske ideje so prodirale k nam do leta 1905, še zlasti v obliki poročil in umetniško-kulturnih prevodnih prispevkov v zborniku *Slovan*, ki je izhajal leta 1904. Poleg vabila na Kongres vseslovanskih jezikoslovcev in zgodovinarjev, ki je potekal med 12. in 23. septembrom leta 1905 v Peterburgu in ob katerem je bil posredovan tudi program z glavnimi točkami dnevnega reda ("vseslovanska enciklopedija" z gesli slovansko jezikoslovje, zgodovina, slovstvena zgodovina in narodoslovje; organizacija slovanske bi-

⁵³ Meillet, 1921, 9–10.

⁵⁴ Jakobson, 1974, 25

bliografije ter ureditev knjigotrškega prometa med Rusijo in inozemstvom”),⁵⁵ so Slovence obveščali še o 6. shodu slovanskih časnikarjev v Zakopanah,⁵⁶ o kongresu slovanskih novinarjev v Plznu⁵⁷ ter o čezoceanski dejavnosti slavistov v okviru Slovanske zveze v Clevelandu,⁵⁸ pa tudi o vseslovanskem časnikarskem kongresu v Ameriki.⁵⁹ V tem zborniku so obširno poročali tako o razmerah v ruskih gledaliških krogih kot tudi o ruskem kulturnem življenju. Slovenskim bralcem, ki so se zanimali za ruske umetniške dosežke in slovansko tematiko, so pisci ponudili tudi zapise ob pomembnejših obletnicah, tako na primer o obletnici smrti Mihaila Ivanoviča Glinke, ki je umrl v Berlinu leta 1857. Ob sporočilu o novi dramski igri Jevgenija Čirikova, ki je bila v razmerah ruske cenzure prepovedana, je slovenski pisec (“M. G.”) poznavalsko dostavil: “Boji se pač, da bi se zgodilo zopet, kar je povzročila Krylova Sinovi Izraela: nove fanatične izbruhe proti sovragom Rusije, židom!”⁶⁰

V *Slovanu* so kot podlistek izhajala tudi *Pisma iz Rusije* Bogumila Vošnjaka, kjer lahko med drugim beremo tudi o ruskemu veleposlaniku v Turčiji Nikolaju Pavloviču Ignatjevu,⁶¹ o katerem je pisal tudi F. I. Tjutčev, ki je njegove sposobnosti visoko cenil:

“To je človek, nedvomno bolj sposoben in občutljiv, kakor so drugi, vendar pa so neprijazne okoliščine vožnje, kot so bile posledica nezaupljive in vznemirjene Evrope, premagale dobre strani njegove poti. V tem političnem trenutku je najbolj pametno ničesar storiti, vendar razumno mirovati /.../ Zagotovo je

---

⁵⁵ *Slovan*, 127

⁵⁶ Prav tam.

⁵⁷ *Slovan*, 32.

⁵⁸ *Slovan*, 320

⁵⁹ *Slovan*, 388

⁶⁰ *Slovan*, Gledališče in glasba, 254.

⁶¹ *Slovan*, 243.

v tem trenutku tudi naš najboljši posrednik v mednarodnih odnosih tisk, v tem okviru največji delež pade na Aksakova.”⁶²

Bogumil Vošnjak je v pismu, napisanem v Petrogradu, 28. maja leta 1904, opisal srečanje z ruskim poslancem v Turčiji:

“Včeraj sem bil pri generalu Ignatievu, onem zgodovinsko imenitnem možu, ki je s Turčijo sklenil in podpisal sanštefanski sporazum. Ko je izvedel, da sem Slovenec, zasijalo mu je srce in izpregovoril je: ‘Silno, silno čislim Slovence’.” (Slovan, 243).

Bogumil Vošnjak je nadaljeval opis pogovora z N. P. Ignatjevom, ki se je sukal okoli tistih tem, ki so vznemirjale evropske razmere že v času politično-pesniškega premišljevanja F. I. Tjutčeva, saj sta se sogovornika očitno strinjala glede osnovnega položaja slovanskih dežel med evropskimi neslovanskimi ter o vlogi Rusije kot medсловanske povezovalke, ne pa tudi države, ki bi prevzela monopol nad drugimi, saj je ponavljal: “Rusija ne želi okupirati slovanskih pokrajin, pač pa je izredne važnosti zanjo, da ima v srcu Evrope zanesljive zaveznike.”⁶³

Še zlasti je v tem okviru znova zazvenelo ime Otta von Bismarcka, saj se zdi, da je N. Ignatjev Slovence spoštoval v prvi vrsti zaradi upoštevanja pogleda nemškega veleposlanika na slovensko vprašanje v tedanji Evropi:

“Pripovedoval mi je o Bismarcku, ki /.../ je vedel ceniti važnost slovenskega Primorja. Ignatiev je prepričan, da je naloga Avstrije biti slovanska država in ne razume avstrijskih državnikov, ki se temu upirajo.”

⁶² Tjutchev, 1984, II, 315-316.

⁶³ Prav tam.

Bogumil Vošnjak je svoje misli razvijal, saj je v drugem delu svojega *Pisma iz Rusije*, – s čimer med drugim ponavlja in potrjuje osnovno referenčno obliko naslavljanja javnosti Fjodorja I. Tjutčeva in Petra Čadaajeva, ki se je uresničevala v obliki pisem –, ugotavljal, da Rusom manjka nemške “trdnosti, nemškega smisla za red in opreznosti” ter da ruska diplomacija “pač ni več taka, kakor je bila ob Ignatijevem času.”⁶⁴

Svoje doživljanje tedanje Rusije pa je slovenski politični popotnik zaključil s sintagmo, s katero se navezuje na zgodovinsko izročilo stare Rusije (toponim: “Rus”), ki bi jo navsezadnje prav tako morali pripisati pesniku F. I. Tjutčevu:

“O sveta Rus! Zagonetka si, zagonetka, kakor duša vsakega mužika. Vse je mlado, vse burno, vse vre in kipi; ali pride dan, ko bode sveta Rus sveta in svetla!”⁶⁵

Eden najbolj znanih verzov F. I. Tjutčeva iz pesmi, napisane 28. novembra leta 1866, se namreč glasi:

Rusije z umom ni mogoče razumeti
z mero znano se je ne da izmeriti
posebna trdnost je v njej –
v Rusijo je moč le verjeti!

III.

V Ljubljani se je v prvih desetletjih 20. stoletja oblikovalo živo zanimanje za ruske teme in z njimi povezano problematiko slovanstva, ki je spodbujalo k znanstveni slovenistiki slaviste, kot so bili Fran Ramovš, Rajko Nahtigal, Ivan Grafenauer, s katerimi pa so sou-

---

⁶⁴ Prav tam, 244.

⁶⁵ Prav tam.

stvarjali novo ljubljansko univerzo tudi vrhunski ruski lingvisti, pravniki, sociologi in klasični filologi.⁶⁶ Zato ni presenetljivo, da je recepcija slovanske ideje bila pod teološko presojo in zgodovinsko sistematičnostjo zaznamovana s kritičnostjo, ki ni dopuščala razpredanja t. i. panslovanskih stremljenj. Precizacija idej se je uspešno reflektirala v umetniških delih, pojmovanje slovanstva pa je bilo čedalje bolj adekvatno razumljeno, in sicer kot možnost neke jezikovne vrhunskosti, ki se kaže še zlasti v poetični umetnosti besede in ki more obveljati celo kot vodilna in v tem nadnacionalnem pomenu tudi povezovalna vrednota. Avtentično slovensko interpretacijo slovanske razsežnosti v poeziji so po Francetu Prešernu dosegali Simon Jenko, Dragotin Kette, v 20. stoletju pa je pesniški in dramsko izvirni vrhunec ustvaril Oton Župančič.

Zgolj globoko osebna in trda izkušnja preizkušanja meja in zmožnosti nacionalnega jezika je omogočala notranjo samostojnost, ponujala pa tudi možnost avtentične nacionalne identifikacije. Verodostojno zato je, da se je pojem slovanstva na začetku sicer oblikoval v duhu panslavistične ideje in ne v sponah ozko in konservativno nacionalno politične zamisli z nepretvezo o izgradnji enega monopola in ene nadvlade. Primerjalno zamenjevanje naroda z jezikom, svetopisemsko ustrezno, je kot tako postalo razumljivo, ko je bilo pojmovanje slovanskega ljudstva zbližano s pojmovanjem tistega ljudstva, ki je bilo nekoč razumljeno kot dovolj zvesto in v tem pomenu čisto in iskreno, da je moglo upati na Božjo milost. Ta pa ni bila nikdar nič privilegirane niti materialno polnomočnega, in je bila blaginja celostno zajeta v duhovnem. V natanko takem pomenu pa je Fjodor Ivanovič Tjutčev že s prvo omembo ljudstva Slovanov v prvi svoji t. i. politični pesmi *Oljegov ščit* opredelil pojmovanje ideje slovanstva, v pomenu, ki je

⁶⁶ Brglez, Seljak, 2007, 86.

širši od narodnostnega in realnega, ima pa perspektivo prihodnosti, ter ni panslavistično vizionarski.

“Molitev Slovanov” je namreč zvenela:

“O, naša opora in trdnjava!
Veliki Bog! Vodi nas danes,
kakor si rešil iz puščave nekoč
svoj izbrani narod! ...”

Pesnik, ki se je zavedal razlik, omejitev in preteklih napak, je namreč izkusil tudi neprekosljivost jezikovnega patosa v pesniški besedi s slovansko besedno osnovo.

Bibliografija

- BERDJAJEV: БЕРДЯЕВ, Н. (2005): *Судьба России*, Москва, Философия, психология.
- BRGLEZ, A., SELJAK, M. (2007): *Ruski profesorji na Univerzi v Ljubljani*, Ljubljana, Inštitut za civilizacijo in kulturo.
- JAKOBSON, R. (1974, 1. izd. 1970): *6 Main Trends in the Science of Language* (Main Trends in the Social Sciences), New York, Evanston, San Francisco, London, Harper&Row, Publishers.
- LUCIANI, G. (1958): “Les etapes de la renaissance slave (essai de vue d’ensemble)”, *Congres international des slavistes (Moskva, 1-10. september 1958)*, 6-14.
- MEILLET, A. (1921): “De l’unité de slave”, *Revue des études slaves*, tome 1, fascicule 1-2, 7-14.
- PIPES, R. (1980): *Struve (Liberal on the Left, 1870-1905)*, Cambridge, Massachusetts and London, England, Harvard University Press.

Pisma V. Solovjova: *Письма В. С. Соловьева* (1908-1923): Под ред. Э. Л. Радлова, С.-Петербургъ. Типография т-ва “Общественная польза”.

Slovan (1904): Mesečnik za književnost, umetnost in prosveto. Ljubljana.

ТЮТЧЕВ, Ф. И. (1913): *Полное собрание сочинений Ф. И. Тютчева*, под редакцией П. В. Быкова, С.-Петербургъ, издание Т-ва А. Ф. Марксъ.

ТЮТЧЕВ (1922): *Сборник статей*, Санкт Петербург, Парфенон.

ТЮТЧЕВ, Ф. И. (1984): *Сочинения*. Том первый. Стихотворения. // Том второй. Письма, Москва, Художественная литература.

VOŠNJAK, V. (1904): “Pisma iz Rusije”, *Slovan*, Poučni spisi, zv. 8., letnik II. 242, 311.

ZENKOVSKI: Зеньковский, В. В. (1948): *История русской философии*. Том I. Том II, Париж, YMCA; Ростов-на Дону, 1999, Феникс.

Rokopisna zupuščina Frana Grivca. Korespondence. Prevodi V. Solovjova. Ljubljana, NUK: Rokopisni oddelek.